

tum. — Ad confirmationem sumptam ex proportione ad primam justificationem, impri- mis retorquemus argumentum, quia in prima justificatione dilectio Dei ut quatuor disponit ad gratiam ut quatuor, nec infunditur major, ut videtur in argumento supponi; quod si fortasse infunditur minor (quia de hoc nobis non constat), illud semper erit secundum aliquam proportionem respondentem toti latitudini actus, ita ut contritioni ut octo solum respondeat gratia ut quatuor, contritioni ut quatuor respondeat gratia ut duo, et sic de aliis, hoc enim postulat justa distributio, et hoc maxime docere voluit Concilium, cum dixit infundi primam justitiam, *secundum propriam cuiusque dispositionem et cooperacionem.* Ergo, pari vel majori ratione, alia dilectione ut quatuor in homine jam justificato disponit ad gradus gratiae recipiendos aequales ipsi actui, vel ipsi proportionatos secundum totam latitudinem ejus. Probatur consequentia, quia etiam in prima justificatione actus ille praevius non requiritur, ut physice disponat subjectum, sed moraliter; quia vero, cæteris paribus, eo melius disponit moraliter quo actus ipse perfectior est physice, ideo physica etiam proportio consideratur, vel secundum aequalitatem, vel secundum proportionem juxta divinam dispositionem. At in seunda justificatione, aequalis actus physicus ex ea parte moraliter disponit ad tot gradus gratiae, et quod presupponat gratiam in aliquo gradu, non minuit, imo auget valorem ejus, tam in ratione dispositionis moralis quam in ratione meriti; ergo sub utraque ratione magis conferet ad recipiendos statim aequales gradus gratiae, quam prior dispositio.

45. Diruitur obstaculum. — Neque obstat quod per hos posteriores gradus gratiae fiat gratia auctior quam sit actus, quod in prima dispositione non invenitur: tum quia subjectum non erat prius aequa dispositum, et causa tam moralis quam physica magis operatur in subjectum melius dispositum; tum etiam quia, licet secundus actus physice sit aequalis, moraliter est longe dignior et potentior propter operantis dignitatem, et ita est simpliciter melior dispositio moralis, et causa in suo genere operans secundum proportionem minoris inaequalitatis; tum denique quia, ut servetur proportio, debet fieri recta comparatio, et ita intensio gratiae ut quatuor usque ad gradum ut octo, non est major gratia quam sit collatio gratiae ut

quatuor respectu ejus qui nullam habebat, ideoque, moraliter laquendo, aequa bene, vel melius se disponit justus ut quatuor ad recipiendum augmentum secundum totam latitudinem actus ut quatuor, ac se disponit peccator per similem actum ad tot gradus gratiae recipiendos. Quod si hoc verum est in actu aequali, cum proportione habet locum in quolibet minori actu secundum proportionem non intensionis, sed meriti, et bonitatis actus in ordine ad Dei amicitiam, et placitum ejus, in quo maxime ratio dispositionis moralis posita est. Unde hoc modo melius servatur illa providentiae aequitas, ut unicuique operanti detur gratia secundum opera ejus, major melius operanti, et aliqua minor imperfectius operanti, et quod haec recompensatio vel retributio non auferatur eo quod persona melior, et dignior sit.

46. Respondet ad secundum fundamen-
tum. — *Non sequitur primum inconveniens.* — Ad secundum fundamentum ex incommodis, respondet concedendo omnes actus meritorios, sive intensos, sive remissos, sive charitatis, sive aliarum virtutum, esse meritorios secundum totam latitudinem actus, ita ut toti actui, et singulis gradibus seu partibus ejus aliquid meriti cum proportione respondeat. Hoc enim ex prima assertione optime sequitur, ut in argumento probatur, et concedunt omnes qui primam nostram assertionem de merito actuum remissorum acceptant, etiamsi in tempore, in quo illud augmentum datur, a nobis discrepent. Altera vero sequela, nimirum, quod unicuique gradui intensionis actus respondeat unus gradus intensionis habitus, in rigore non sequitur, quia potest actus esse meritorius secundum totam latitudinem, ita ut aliquid meriti et præmii respondeat singulis gradibus actus, et nihilominus non respondeat unus gradus gratiae habitualis cum aequalitate unicuique gradui actus; nam potest unus gradus gratiae respondere actui ut quatuor, ita tamen ut dimidia pars illius gradus correspondeat actui ut duo, et sic de cæteris, cum proportione. Et certe de actibus aliarum virtutum a charitate, mihi certum videtur non oportere ut quot gradus intensionis actus habet, tot gradus gratiae mereatur, quia actus illi sunt inferioris rationis, et non ex sola intensione habent, quod sint magis vel minus meritorii, sed ex aliis etiam conditionibus. Plus enim gratiae meretur actus orationis quam actus eleemosynæ, etiamsi uterque sit ut quatuor. Et ita in his cessat discursus ob-

jectionis. De actibus autem elicitis a charitate, magis potest dubitari an mereantur augmentum gratiae non solum secundum totam latitudinem, sed etiam secundum aequalitatem seu numerum graduum actus ad gradus gratiae. Nihilominus tamen etiam in illis hoc non est necessarium propter alias rationes. Quicquid vero sit in hoc puncto, quod in libr. duodecim. remittimus, non procedit objectio in præsenti, quia, ex eo quod actus sit meritorius secundum totam latitudinem suam, non sequitur modus ille augmenti prout in argumento consideratur. Adde vero, dato illo consequente, scilicet, quod aliqui actus augent gratiam ad aequalitatem suorum graduum, et quod in dies et per longum tempus fiant duplo majores, nullum inde sequi absurdum, nam gratia potest in infinitum augeri, et Deus potuit homines ad excellentissimos gradus glorie praordinare, et dare unicuique auxilia congrua ad efficiendos actus illi termino proportionatos. Quomodo autem fiat haec distributio meritorum, et an aliqui Sancti exerceant multo tempore hujusmodi actus, non est nostrum definire, neque etiam est cur de aliquorum augmentatione tanquam incredibili admiremur, cum sit Deus mirabilis in Sanctis suis.

47. Ad secundum inconveniens. — *Præmio unius actus intensi, etiam martyrii, adæquare potest præmium multorum actuum remissorum.* — Secundum inconveniens erat, quia sanctior fieret justus remisse operans longo tempore, verbi gratia, quinquaginta annorum, quam alius per annum ferventissime et frequentissime operans, usque ad fortissimam martyrii passionem. Ad quod aliqui absolute negant sequelam, definiuntque beatorem esse futurum qui brevi tempore ferventius illo modo operatur. Ego vero non video unde hoc possit a nobis definiri. Fateor enim posse unum actum intensum plus valere quam plures remissos, etiamsi contingat numerum graduum aequalem esse in pluribus actibus remissis simul sumptis, ac in uno intenso, quia difficultius est operari simul unum perfectum actum, quam paulatim plures remissos. Et eadem ratione non dubito quin meritum plurium annorum possit diligentia unius anni compensari et expleri, juxta illud Sapient. 4: *Consummatus in brevi explevit tempora multa.* Nihilominus tamen etiam est certum posse e contrario longitudine temporis diligentiam parvi temporis compensari, et per multitudinem actuum remissorum aequari præmium,

et meritum ejuscumque actus intensioris et plurium, etiam si frequenter fiant, et per nobilissimum martyrium terminentur. Ratio est clara, quia aequalitas vel inaequalitas mutua relatio est; ergo, sicut potest major intensio vincere multitudinem actuum, ita e contrario tanta potest esse multitudine remissorum actuum, ut aequet vel superet intensio nem aliorum. Et similiter, licet unus actus intensus cæteris paribus difficultate superet plures remissos, tamen etiam continuatio illa et perseverantia in multiplicandis actibus remissis, in quodam ordinario modo operandi virtutem, habet suam propriam et speciale difficultatem, quæ interdum poterit cum alia conferri. Quapropter nihil censeo posse certe definiri de facto, cum utrumque sit possibile.

48. Neque ideo datur ansa remisse operandi, aut tollitur simpliciter facultas multum merendi tempore brevi. — Neque ex hoc quod intensio bene operandi pro brevi tempore possit compensari multitudine actuum remissorum longi temporis, sequitur dari hominibus ansam remisse operandi, quia, licet possit quis illo modo pervenire ad gradum sanctitatis quem alias brevi tempore obtinuit, nunquam poterit compensare jacturam quam facit remisse operando longo tempore, cum posset multo majus præmium mereri toto illo tempore, ferventer operando. Quod autem ultimo inferebatur, quia sequitur non esse in potestate hominis, diligentia et fervore operandi brevi tempore diuturnitatem vitæ supplere ac compensare, distinctione indiget. Nam si brevis vita plena intensissimis meritis comparetur ad diuturnam remissam, semper poterit illam aequare, vel superare, nec contrarium sequitur ex dictis, cum fateamur id esse verum de possibili, licet de facto sit incertum. Si vero brevis vita ad diuturnam comparetur cum aequali diligentia et fervore operandi, sic verum est non esse in potestate hominis aequa mereri brevi tempore, sicut diurno, operando in utroque quantum potest. Unde qui remisse vixit longo tempore, licet postea possit in brevi mora supplere aliquo modo priorem defectum, perveniendo ad magnam sanctitatem per actus intensos, nunquam tamen potest absolute reparare priorem jacturam, quia potuisse et tune plus mereri, et nihilominus postea simul habere totum meritum posteriorum actuum intensorum. Neque hoc est mirandum, quia præsens fervor optimè posset simul haberi tempore præterito,

unde postquam omissum fuit, ad præteritum non est potentia. Unde addo in hoc puncto, licet de possibili vera sint quæ diximus, nihilominus securius esse ferventer in quolibet brevi tempore operari, quia si in eo terminetur tempus meriti, poterit nihilominus esse grande præmium; si vero tempus proferatur, longe facilius erit meritum et fervorem ejus continuare, et sic multo magis crescat præmium. Ubi autem bonaë vitæ, licet brevi, adiungitur martyrium, est specialis ratio, tum augmenti ex perfectione et privilegio martyrii, tum majoris securitatis et certitudinis in consecutione præmii, quia per martyrium certissime impletur illa conditio, *si in gratia decesserit.*

49. *Ad tertium inconveniens.* — *Ad quartum inconveniens.* — Ad tertium inconveniens de continuatione actus, dicimus verum esse ex continuatione augeri meritum, cæteris partibus; vulgari autem objectioni de processu in infinitum, satisfaciemus infra tractando de conditionibus quibus meritum augetur, quia illud argumentum eamdem difficultatem habet, sive præmium actuum remissorum detur statim, sive quolibet alio tempore, sive in alia vita; imo eadem est difficultas, sive illud meritum sit gloriæ essentialis, sive accidentalis, quod nec adversarii negant. In quarta vero illatione tangitur alia quæstio de reviviscentia meritorum, quæ pertinet magis ad materiam de Pœnitentia, et in dicta Relectione tractata est, ubi ostendimus, per pœnitentiam restitu statim omnes gradus gratiæ per peccatum perditos. Unde, concessa sequela, nullum inconveniens in consequenti invenimus.

CAPUT IV.

UTRUM QUOTIES AUGETUR GRATIA PER ACTUS MERITORIOS, CHARITAS ET CÆTERÆ VIRTUTES INFUSÆ SIMUL AUGEANTUR?

1. *Prima opinio negans.* — Aliqui ex auctoribus in præcedenti capite allegatis, qui in assertione augmenti gratiæ per omnia et singula merita de condigno, qualiacumque illa sint, convenient, aliquam distinctionem in hoc faciunt inter ipsam gratiam et charitatem, quantum ad tempus augmenti; non enim, ut opinor, negant singulos actus meritorios augmenti gratiæ et gloriæ esse etiam meritorios augmenti charitatis, aliquo tempore et pro tota æternitate tribuendi, si homo

in gratia decedat. Quia saltem pro statu gloriæ necessarium erit illud charitatis augmentum, quoniam amor Dei in beatitudine suo modo pertinet ad beatitudinem essentialiæ, et debet per habitum sibi proportionatum fieri. Unde necesse est ut charitas ad proportionatum augmentum cum gratia, et lumine, ac visione perveniat; ergo, sub merito augmenti gratiæ et præmii essentialis cadet necessario charitatis augmentum. Nihilominus differentiam constituant hi auctores in tempore quo datur hoc augmentum, nam quod de gratia affirmant, statim dari, hoc de charitate negant. Ita tenuit Victoria in *Select. de Augment. charitatis*, 1 part., a num. 4, ubi sentit charitatem in via non augeri, nisi juxta excessum intensissimi actus quem operans elicit, totum vero reliquum augmentum in ingressu patriæ conferri.

2. *Illijs fundamentum.* — Fundaturque præcipue in illa proportione physica, quam putant oportere magis observari in charitate quam in gratia. Ratio autem differentia videtur esse duplex. Prima, quia augmentum gratiæ est necessarium ad majorem acceptationem ad gloriam, quæ fit per formam, et adoptionem ac filiationem intrinsecam; augmentum autem charitatis non est ad hoc necessarium, quia charitas non est propria forma per quam homo adoptatur et acceptatur ad gloriam. Secunda ratio est, quia gratia non est habitus operativus, et ideo non oportet in ea servari proportionem habituum acquisitorum, qui operativi sunt; secus autem est in charitate, eo quod sit habitus proxime operativus. Et hanc opinionem ex eodem fundamento secutus est Soto in 4, dist. 13, artic. 2, quæst. 2, et libr. 2 de Natur. et grat., capit. decimo septimo, in fine. Et quod magis est, etiam Vega, dicto libro septimo, cap. 26, licet charitatem et gratiam non putet esse in re distinctas, sed sola ratione, nihilominus ait posse augeri qualitatem illam ut gratia est, licet non augeatur ut est charitas. Quod videtur eodem modo intellexisse, quia charitas significat illam qualitatem ut est operativa; gratia vero dicit eamdem qualitatem, ut hominem reddit Deo gratum et ad beatitudinem acceptum, sub qua ratione crescit, licet non sub priori. Non potuit autem hoc intelligere de reali augmentatione per intensionem realem, sed solum de morali augmentatione ex acceptatione præcedentis meriti, et ideo illa opinio non deseruit præsenti instituto, ut paulo post dicam.

CAP. IV. UTRUM, QUOTIES AUGETUR GRATIA PER ACTUS, ETC.

485

3. *Primum corollarium ejusdem opinionis.*

— *Secundum corollarium.* — Ex fundamento autem hujus sententiae infertur primo, quod de charitate affirmatur, de cæteris etiam virtutibus et donis infusis affirmandum esse. Quia est eadem ratio, cum etiam aliæ virtutes sint principia proxima operandi; hæc enim assignatur, ut ratio adæquata propter quam non augetur charitas; ergo idem concludere debet de aliis virtutibus. Unde inferatur secundo charitatem non solum non augeri per suos actus minus intensos, verum etiam nec per actus meritorios aliarum virtutum, etiamsi contingat esse magni meriti, et in pluribus gradibus gratiam augeri, quia respectu charitatis nunquam servant proportionem illam, quæ ad intensionem habitus per actus physice necessaria est. Nam ad intensionem habituum acquisitorum per actus, primum omnium necessarium est, ut actus sit elicitus ab habitu, et ejusdem objecti, et si hujusmodi non sit, nihil refert ejus intensio ut habitum augeat, ut in acquisitis est manifestum; ergo, si servanda est proportio, in hoc est ante omnia servanda, ac proinde per opera meritoria aliarum virtutum, etiam intensissima et perfectissima in suo genere, non augebitur charitas, quia ratio meriti sine alia proportione non sufficit. Tertio, ob eamdem rationem idem dicendum est de cæteris virtutibus et donis infusis, quia est eadem ratio, ut dixi. Unde singuli actus meritorii solum augent illam virtutem a qua eliciuntur, et hoc non semper, sed quando sunt intensiores illa; gratiam autem omnes statim augent, quia ad hoc ratio meriti sufficit.

4. *Quartum corollarium.* — Ex quibus quarto concluditur, postquam homo mereri incipit augmentum gratiæ, semper gratiam esse intensiore cæteris virtutibus, una tantum, vel altera excepta in aliquo raro casu. Dico, postquam homo incipit mereri gratiæ augmentum, quia in primo instanti justificationis non negabunt, ut opinor, illi auctores gratiam et charitatem cum aliis virtutibus in æquali intensione infundi, quia vel infunduntur per sacramentum sine ulla dispositione recipientis, ut in infantibus, et tunc nulla est ratio inæqualitatis, cum virtutes non quasi per se primo, sed ut concomitantes gratiam infunduntur; gratia autem per se postulat æquales virtutes, si aliunde ex parte subjecti non sit impedimentum. Et eadem ratio est de homine adulto, qui cum eadem dispositione justificatur, sive cum sacramento, sive abs-

que illo, quia tunc gratia infunditur cum proportione ad illam dispositionem, et fortasse etiam charitas vel pœnitentia, si ad illas pertineat illa dispositio; reliqua autem virtutes solum infunduntur ut comitantes gratiam, et ideo cum ex parte subjecti non sit ratio diversitatis, infunduntur cum proportione ad gratiam. At vero postquam homo incipit mereri augmentum gratiæ, cum actus quo meretur semper sit unius virtutis, per illum augebitur statim gratia, non tamen virtutes, nisi fortasse illa quæ actum meritorium elicit, idque non semper, sed quando ab actu intensiori incipit, quod raro contingere credimus. Ex tunc ergo incipit inæqualitas inter gratiam et virtutes infusas, quæ postea, si multiplicentur opera meritoria, nimium etiam crescit, quia gratiam augent omnia opera simul, virtutes vero non nisi divisim et signatim, unamquamque scilicet soli actus ejus. Atque ita fit tandem ut inter virtutes ipsas inter se sit perpetua inæqualitas, major tamen vel minor, prout actus earum intensiores magis vel minus multiplicantur. Si tamen contingat justum nunquam intensius operari per virtutes suas, gratia multum superabit illas in intensione, ipsæ vero virtutes semper æquales permanebunt. Quæ explicatio non adhibetur quidem a dictis auctoribus, omnino tamen consequens ad eorum fundamentum, et ad judicium ferendum de probabilitate sententiae opportuna visa est.

5. *Vera sententia per affirmativam assertionem.* — *Didac. Altarez distinctio de charitate in esse entis et in esse charitatis resellitur.*

— Vera tamen sententia est, quoties gratia augetur per meritum operantis, simul cum proportione augeri charitatem, et virtutes omnes quæ gratiam sanctificantem consequuntur. Hanc ultimam partem addo, ut excipiam habitus fidei et spei, de quibus est alia ratio specialis, ut in fine dicam. Hanc opinionem tenent imprimis omnes auctores, qui docent gratiam in suo reali esse augeri statim per omnia et singula opera meritoria. Inter Thomistas etiam communior magisque recepta sententia est, non esse constituentiam differentiam inter gratiam et charitatem. Et sine dubio hæc fuit sententia D. Thomæ; nam, sicut in 2. 2 negavit augeri charitatem per actus remissos, ita in 1. 2 idem negavit de gratia, et in 3 part., quæst. 87, ad 2, aperte negat augeri gratiam semper per actum, per quem potest remitti peccatum veniale, licet meritorius sit, ut ibi contra